

İşkence Dosyası

Oktay Aydın

"Devlet kendi vatandaşına işkence yapar mı?" sorusuna devletin zihinlerdeki tanımına göre farklı cevaplar verilir. Devleti ebed-müddet, ulvi, erişilmez, soyut bir kavram olarak algılayanlara göre devletin vatandaşına işkence yapması mümkün değildir. Bu yaklaşıma göre var olan olumsuzluklar, ancak devlet içinde çöreklenmiş bir kaç fanatik, hatta akıl hastasından sadır olmaktadır. Oysa bir şekilde devletle karşı karşıya gelip, ufak da olsa devletle sorun yaşamış olanlar, devletin işkence yapabileceğini gayet iyi öğrenme fırsatını yakalamışlardır. Bunlar mutlaka mahalle bekçisinden, polisine, komutanına, parlamentosuna, genelkurmayına, başbakanına, cumhurbaşkanına kadar devleti somut olarak görme, hatta devletin elini üzerlerinde hissetme şansına sahip olmuşlardır. Nasıl orman tek tek ağaçlardan oluşuyor ve anlam ifade ediyorsa, devlet de en küçük biriminden en büyüğüne bu tür kurumlardan oluşmakta ve anlam kazanmaktadır.

"İşkence neden yapılır?" sorusunun ise içice geçmiş, birbiriyle bağlantılı bir kaç cevabı var. İşkencecilerin sado-mazoşistik, psiko-patolojik durumları, saldırganlık güdüsü, aşağılık kompleksleri gibi kişisel nedenler mutlaka vardır. Başka türlü bir insanın hemcinsine hangi sebeple olursa olsun işkence yapmasını açıklayamayız. Ancak asıl neden, sistematik İşkenceyi var olma aracı olarak gören sistemin kendisidir. Sistem, varlığını devam ettirebilmek için, tehlikeli gördüğü odakları sindirmek, pasifize etmek ve bertaraf edebilmek için şiddete başvurur, yani işkence yapar, işkencenin daha çok, emperyalistlerle işbirliği yaparak halka rağmen iktidara gelen yöneticilerle idare edilen üçüncü dünya ülkelerinde görülmesi tesadüf değildir.

TC'de kurulduğu günden beri en fazla işkence yapmakla suçlanan ülkelerden biridir. Kendisini hiçbir zaman güvende hissetmeyen TC, sırf kendini korumak için adli mahkemelerden ayrı olarak başlangıçta İstiklal Mahkemeleri'ni kurmuştu. Daha sonraları bu korunma politikasını Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'yle gelenekselleştirerek bugüne taşımıştır.

Önceleri, Türkiye'de sistematik bir şekilde işkence yapıldığı hemen herkes tarafından bilinmekte, fakat bir türlü resmi ağızlarca kabul edilmemekteydi. 12 Eylülle birlikte mızrak çuvala sığmaz oldu. İşkence vakıaları gizlenemez boyuta ulaştı. Hatta yer yer yetkililer, işkencenin varlığını itiraf etme durumunda kaldılar. Her türlü keyfi uygulamanın alıp başını yürüdüğü bu dönem, henüz kapanmış değildir. Yine her gün basın-yayın araçlarında işkence, yargısız infaz, gözaltında kayıp haberlerine rastlanmakta.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (THİV) yayınladığı 'İŞKENCE DOSYASI, Gözaltında Kayıplar ya da Cezaevinde Ölenler" adlı çalışma, Türkiye'nin işkence gerçeğini gözler önüne seriyor. İlk kez 12 Eylül 1994'te kamuoyunun bilgisine sunulan kitap hakkında DGM tarafından Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi gereğince dava açılmış. Beraatla sonuçlanan dava, Yargıtay tarafından da onaylanarak kesinleşmiş. Kitabın ikinci baskısına 12 Eylül 1994-12 Eylül 1995 arasındaki gelişmeler de eklenerek tüm bilgi ve istatistikler yeniden düzenlenmiş.

İşkence Dosyası; 'Sunuş', '12 Eylül 1980: Karanlığa Atılan Adım', 'Gözaltında ya da Cezaevinde Ölenler, Ortadan Kaybolanlar', 'İşkence Dosyası Yargılandı' başlıklarından oluşmakta.

"12 Eylül 1980 Karanlığa Atılan Adım", başlığı altındaki bölümde, 12 Eylül 1980'den 1995'e kadar 460'ı işkencede Ölüm olmak üzere yaklaşık 20 bin kişinin hayatını yitirdiği, Olağanüstü Hal Bölgesi'nde boşaltılan, yıkılan, yakılan köy sayısının bini aştığı, batıya göç

eden insan sayısının 3 milyon, bölge içinde yer değiştirenlerin sayısının ise 2 milyonu aştığı belirtilmektedir. Irak'a uygulanan ambargo yüzünden ekonomisi felç olan bölgede kayda değer tek gelir kaynağını asker, polis, özel tim, korucu ve benzeri güçlere devlet tarafından ödenen ücretlerin oluşturduğu vurgulanmaktadır.

Kitapta baskı, şiddet, işkence öldürme gibi her türlü insan hakları ihlallerinin devletin ülke ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü koruma kisvesi altında yapıldığı, rejimin Türk milliyetçiliği ideolojisine dayandığı ve Türk-İslam sentezinden esinlendiği vurgulanıyor. Fakat başlı başına bir hayat sistemi olan İslam'ın senteze ihtiyacı olmadığını belirtmek gerek. Her ne kadar bazı kesimlerin temel tezleri olsa da, Türk-İslam sentezi teorisinin reel karşılığı olamaz. 12 Eylül rejiminin orta öğretimde din dersini zorunlu kılması, İmam Hatip ve Kur'an kurslarının açılmasına izin vermesine bakılarak rejimin sacayaklarından birinin İslam olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Olsa olsa dinin rejim tarafından kullanılmasından bahsedilebilir.

12 Eylül sonrası iç ve dış tepkiler üzerine; Birleşmiş Milletlerin kabul ederek yürürlüğe koyduğu "İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlık dışı ya da Onur kırıcı Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşme"nin 1988 yılı Ocak ayında imzalanması, İkinci olarak "İşkence ve İnsanlıkdışı ya da Onur kırıcı Davranış ya da Cezanın Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi"nin imzalanarak, 26 Şubat 1988 tarihinde de onaylanması gibi uluslararası düzeyde bazı olumlu adımlar atıldığı belirtiliyor. İmzaladığı sözleşmeleri ve verdiği taahhütleri yerine getirmemesi nedeniyle Türkiye'ye eleştiriler yöneltildiği, Türkiye'deki işkencenin yaygın ve sistematik olduğunun uluslararası kuruluşlar tarafından kanıtlandığı, hatla bir kaç kez tazminat ödemeye mahkum edildiği örneklerle anlatılıyor.

İçte de; genel olarak tutuklama koşullarının tanımlanması ve tutuklamadaki keyfiliğin kısmen önlenmesi, soruşturma sırasında sanığın avukatıyla görüşmesi, soruşturma evrakının avukat tarafından incelenmesi, gözaltı süresinin kısaltılması, bu sürenin uzatılmasının hakim kararına bağlanması, yasa sorgu yöntemlerinin sayılarak yasa metnine alınması, sorgu tarzının belirlenmesi, sanığa susma ve tutukluluğun devamına itiraz hakkı tanınması gibi olumlu değişiklikler yapılan Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın (CMUK) yoğun tartışmalardan sonra kabul edilmesi gibi kısmi iyileştirme çabalarının görüldüğü belirtiliyor. Fakat en fazla işkence iddialarının bulunduğu siyasi nitelikli sorgulamaları kapsam dışı bıraktığı ve 31. madde ile ülkede yargı düzeninde iki ayrı yasal rejim sistemleştirildiği için yeni düzenlemeler yoğun olarak eleştiriliyor. C-MUK kapsamına giren adli soruşturmalarda görülen keyfi uygulamalar ve bunların denetlenememesi CMUK'u işlevsiz bırakmıştır. Böylece zaten hukuk devleti olmadığı herkesçe bilinen TCT kendi koyduğu kanunları hiçe sayarak kanun devleti bile olmadığını defalarca göstermiştir.

Ayrıca sıkıyönetim uygulamasına son verilirken, Polis Görev ve Yetkileri Yasası'nda yapılan değişikliklerle olağanüstü hal uygulamasının kalıcı hale getirilmesi, Türk Ceza Yasası'nın 140., 141., 142. ve 163. maddeleri yürürlükten kaldırılırken çıkartılan Terörle Mücadele Yasası'nın daha ağır maddeleri içermesi, 12 Eylül döneminde kapatılan siyasi partilerin açılmasına imkan sağlanırken başka partilerin kapatılması yapılan yeni düzenlemelerin sadece görüntüden ibaret olduğunu belgeliyor.

1993-95 yılları arasında Terörle Mücadele Yasasından 200'ü aşkın bilim adamı, yayıncı, sendikacının mahkum olduğunu belirten kitap, aynı yasayla muhalif gazete ve dergiler susturulmaya çalışılırken basın tekelleri kollanarak devlet organı haline getirildiğini savunuyor.

"İşkence Dosyası" başlıklı bölümde şu istatistiki bilgiler verilmekte: 12 Eylül sonrası dönemde 650 bin kişi gözaltına alındı, 210 bini hakkında dava açıldı. 65 bin kişi çeşitli cezalara mahkum edildi. Açılan davalarda 6 bin 353 kişinin idamı islendi, verilen idam kararlarının sayısı 500'ü geçti, 50 kişi idam edildi. Yüzbinlerce insan fişlendi. 388 bin kişiye

pasaport yasağı konuldu. 4 bin 891 kamu görevlisinin işine son verildi. 4 bin 509 kamu görevlisi sürgüne gönderildi. Emekliliğe zorlananların sayısı 20 bin kişiyi geçti. Yurt dışına kaçmak zorunda bırakılanların sayısı 30 bin, vatandaşlıktan atılanların sayısı 15 bin oldu. Kürtçe konuşmak yasaklandı. Gazete ve dergiler süreli ya da süresiz kapatıldı. Onbinlerce kitap yakıldı. 937 film yasaklandı. Bütün siyasi partiler ile 23 bin 667 dernek, sendika ve benzeri kitle örgütü kapatıldı. Gelir dağılımında ücretlilerin payı yüzde 14'lere, tarım kesiminin payı yüzde 12'lere düşerken, sermaye kesiminin payı yüzde 74'lere yükseldi. Sendikal örgütlenme, toplu pazarlık ve grev hakları uluslararası normlara ve ILO standartlarına göre büyük ölçüde budandı.

Yine bu dönemde sanıklara soruşturma ve yargılamanın her aşamasında işkence yapabilmeyen yasal yolları oluşturulmuş, bu çerçevede polise mahkemesi süren tutukluları yeniden gözaltına alabilme hakkı verilmiş, gözaltında tutma süresi ise 90 güne çıkartılmıştır. Mahkumiyet kararlarının gerekçelerinde "ifadelerin İşkenceyle alınıp alınmaması değil, doğru olması önemlidir" gibi görüşlere pervasızca yer verilebilmiştir.

İçinde bulunduğumuz son bir yalda yapılan operasyonlarda Ümraniye Cezaevinde 4, Diyarbakır Cezaevinde 11, Buca Cezaevinde 3 kişinin öldürüldüğü, cezaevlerindeki yaşam koşullarını protesto eden 12 mahkumun açlık grevlerinden öldüğü ve gözaltında kayıp ve öldürmelerin onlu rakamlarla ifade edildiği düşünüldüğünde 12 Eylül rejiminin hala devam ettiği kolaylıkla görülecektir.

THİV'in yaptığı araştırmalara göre 1989 yılı başından 1 Ağustos 1995 tarihine kadar 740'ı kadın, 146'sı çocuk olmak üzere toplam 4281 kişi işkence görmüş, bunların 1454'ü işkence gördüğünü raporla kanıtlamış, kadınların 1111 ise tecavüz ve tacize maruz kalmıştır.

Bir yandan CMUK örneğinde olduğu gibi pratikte uygulanmayan göstermelik düzenlemelere gidilirken diğer yandan işkencecilerin teşvik edildiği, ödüllendirildiği örneklerle anlatılıyor. Uzun uğraşlar sonucu işkenceciler aleyhine açılan davalar ise genellikle beraatle sonuçlanmış. Suçlu bulunanlara verilen cezalar ise son derece az olmuş ve çoğu kez tecil edilmiş. Davaların 5-6 yıl, hatta kimi zaman 10 yıl devam etmesi olayın bir başka boyutu. Cezası kesinleşenler ise her zaman olduğu gibi aniden ortadan kaybolmuşlar.

Askeri cunta döneminde yapılan resmi açıklamalarda kimi işkence olayları, hatta işkence sonucunda ölümler doğrulandı. Bu konuda yapılan resmi açıklamalarla, 1980-1986 yılları arasında işkence olayları nedeniyle toplam 5 bin 58 güvenlik görevlisinin yargılandığı ve bu yargılananlardan 544'ünün mahkum olduğu İddia edildi. Mahkum olanların cezaları ise yaklaşık 2-3 ay hapis cezası.

"Gözaltında ya da Cezaevinde Ölenler" başlığı altında cezaevlerinde ölenlerin bilançosu ölüm nedenleriyle birlikte verilmekte. 'İntihar etli', 'kaçarken vuruldu', 'faili meçhul cinayete kurban gitti', 'hastalanarak öldü', 'hiç gözaltına alınmadı' gibi nedenler bunlardan bazıları. Hatırlanacağı üzere Metin Göktepe olayında da polisten yapılan ilk açıklamalarda Göktepe'nin çay bahçesinde duvardan düşerek öldüğü iddia edilmişti.

12 Eylül sonrası dönemde ortadan kaybolup sağ bulunan bir kaç kişinin yanında, ölü bulunanların oranı hayli fazla. Hiç bulunamayanların sayısı ise 108 olarak verilmiş.

1980-1995 yılları arasındaki İstatistikler; işkence, gözaltında kayıp, cezaevinde ölüm olaylarının Sosyal Demokratların DYP ile koalisyon ortağı olduğu 1994 yılında daha fazla artış gösterdiğini ortaya koymakta.

Sonuç itibarıyla, kitabın bizlere sunduğu kara tabloya ve tarihsel sürece baktığımızda şeffaflaşma, demokratikleşme gibi söylemlere rağmen, TC'nin alışkanlıklarından kolay kolay vazgeçmeyeceği ve hiç kimseye hakkını lütfen vermeyeceği belirginleşiyor.

Haksöz Dergisi Sayı: 69 - Aralık 1996

Kaynak: [İşkence Dosyası - Oktay Altın](#)